

P **artikel**

Kok en de moderne groeitheorie

De minister van Financiën, de heer W. Kok, heeft zich in korte tijd ontwikkeld tot de nationale ontmoediger van onze economie. Deze ontwikkeling is opmerkelijk daar speciaal in Nederland een diepe kloof gaapt tussen de feitelijke en potentiële groei. Bovendien staat het kabinetsbeleid haaks op enkele inzichten die aan de nieuwe groeitheorie kunnen worden ontleend. In dit artikel worden deze gezichtspunten beknopt besproken.

Nationale ontmoediger

Vrijwel geen belangrijke economische categorie ontsnapt aan de ontmoedigingsdrang van minister Kok. Hoewel de betrokken fiscale maatregelen inmiddels zijn ingetrokken is het officiële sparen nadelig beïnvloed door de politieke discussie over dit onderwerp. Het afschaffen van de aftrekbaarheid van rente van consumptieve kredieten ontmoedigt de bestedingen en berokkent schade aan het midden- en kleinbedrijf. Volgens een eenvoudig Keynesiaans schema zorgt de combinatie van multiplier en accelerator à la Samuelson voor het ontmoedigen van investeringen. Niet alleen de vraagzijde van de economie wordt ontmoedigd, ook de aanbodzijde moet het ontgelden. Het beperken van de technologie-subsidies verraadt een volledig wanbegrip omtrent de rol van de technische ontwikkeling in de samenleving. Blijkbaar is er geen oog voor de drempels die vooral kleinere ondernemingen moeten overwinnen bij het ontwikkelen en toepassen van nieuwe technieken. Het is juist de taak van de overheid het maatschappelijke optimum van investeringen in de technologie dicht bij te brengen door vooral de kleinere ondernemingen over de streep te trekken.

Kortom, Kok heeft door zijn ontmoedigingsbeleid een neerwaartse spiraal in gang gezet, die uitmondt in de sombere economie die hij als uit-

gangspunt voor zijn handelwijze heeft gekozen. De resultaten van zijn beleid zijn tegengesteld aan zijn verwachtingen. Hij verwacht lagere overheidsuitgaven en hogere belastingopbrengsten, maar het omgekeerde gaat gebeuren. Overheidsuitgaven nemen toe door het ontmoedigen van de groei en door dezelfde oorzaak vallen ook de belastingontvangsten tegen. Kok zal de eenmaal ingeslagen weg niet verlaten en derhalve de tegenvallers tegemoet treden met verdere lastenverhogingen voor de burgers en ondoordachte bezuinigingen. Zo beschouwd voorspelt het Centraal Planbureau de ontwikkeling van de economie die door Kok wordt uitgedacht. Men zou met dit alles nog vrede kunnen hebben als de feitelijke groei samenvalt met de potentiële groei.

De potentiële groei

Ter karakterisering van de Nederlandse economie is het invoeren van het begrip potentiële groei vruchtbaar. Wie denkt aan de mogelijkheden die door het voortschrijden van de techniek, het internationaliseren van markten en instituties, de markt als ontdekkingsmechanisme en de nieuwe generatie van ondernemers worden geboden, kan alleen maar onder de indruk zijn van de potentiële expansie van onze economie in kwantitatief en kwalitatief opzicht. Het ontwikkelen en toepassen van nieuwe produktiemethoden en producten is een voortdurende bron van potentiële groei. De feitelijke groei blijft achter bij de potentiële groei, omdat de verspreiding van kennis en het verspreiden van nieuwe toepassingen veelal zeer traag verlopen. Wanneer de overheid thans alle beschikbare technologie zou toepassen, zou wellicht het tekort omslaan in een overschot en het dienstbetoon aan de burgers veel beter zijn. Een soortgelijke constatering kan met betrekking tot het midden- en kleinbedrijf worden gedaan.

De technische ontwikkeling wint als potentiële groeifactor nog aan betekenis in combinatie met de internationalisering van economische processen. Van oudsher is de Nederlandse economie ingesteld op het bewerken van buitenlandse markten. De laatste jaren komt daar nog bij dat ook wanneer uitsluitend lokaal wordt gewerkt, de aansluiting met het internationale reservoir aan kennis niet kan worden gemist. Te groot

is immers het gevaar dat anders uit een geheel onverwachte hoek de potentiële concurrentie effectief wordt, die de gevestigde ondernemingen wegvaagt. Het introduceren van nieuwe producten in internationaal verband opent het venster op krachtige economische groei. Het verwezenlijken van deze potentie kan worden geblokkeerd door de gebrekkige talenkennis, die sinds de democratisering in het onderwijs zo kenmerkend is voor de Nederlandse samenleving. Gezien de belangstelling voor talencursussen is dit echter een handicap die spoedig tot het verleden behoort.

Sinds het begin van de jaren tachtig manifesteert de markt zich in versterkte mate als een ontdekkingsmechanisme. Op de markten jagen ondernemers elkaar op, zoekend naar nieuwe produktiemethoden en nieuwe producten die voorzien in nieuwe behoeften. Afhankelijk van de maatschappelijke druk zijn de produktieprocessen milieuvriendelijk of -onvriendelijk. De verbreding en verdieping van de werking van de markt, is in combinatie met een groeiend leger van ondernemers, een potentiële groeifactor van de eerste orde. De ontwikkelingen in Oost-Europa illustreren dat een centraal geleid stelsel wel de markt als statisch allocatiemechanisme kan imiteren, maar geen 'stand in' is voor de markt als ontdekkingsmechanisme. De mening van Karl Marx dat de economische onderbouw de politieke bovenbouw bepaalt, is veeleer bevestigd bij de afbraak van het communisme dan bij de introductie in 1917.

Of de potentiële groeimogelijkheden ook daadwerkelijk worden benut, hangt mede af van de kracht van allerlei belemmerende factoren, zoals de angst voor nieuwe technieken, een gebrekkige talenkennis, het ontbreken van een markt voor risicodragend vermogen en een ontmoedigingsbeleid van de overheid. In het algemeen is het vooral de inflatie, die een spaak in het groeiwiel kan steken, daar de oplopende inflatie ook een nominale rentestijging met zich brengt. Het ziet er echter naar uit dat de inflatoire krachten de komende jaren zwak zullen zijn, zodat de internationaal gecoördineerde monetaire politiek voldoende effectief zal blijken om de inflatiewachtingen de kop in te drukken. In het kader van dit artikel wordt de nadruk gelegd op het overheidsbeleid belichaamd in de persoon

van Kok, waardoor de afstand tussen een potentiële groei van tenminste 6% en de feitelijke groei onnodig groot wordt. De grootscheepse lastenverhogingen leiden tot ontwijking, ontduiking en ont-houding, zodat de officiële groei in de buurt van de 0% komt. Het be-nutten van de economische poten-tie, mede met het oog op de kwali-teit van het bestaan, vergt een stimuleringsbeleid dat haaks staat op het door Kok gevoerde beleid. Zo kan het verlagen van tarieven de groei bevorderen en het ontwij-ken en ontduiken van belastingen ontmoedigen, waardoor de belas-tingontvangsten zelfs toenemen. Dit effect is des te sterker naarmate de afstand tussen potentiële en fei-telijke groei groter is.

Nieuwe groeitheorie

De recente groeitheorie grijpt tot op zekere hoogte terug op Schumpeter, die de ontwikkeling van het kapita-lisme, de conjunctuurcycli en de lan-ge golf herleidde tot het individuele ondernemersgedrag. Terwijl de groeitheorie uit de jaren zestig facto-ren als de bevolking en de techni-sche ontwikkeling als exogene varia-belen in het verklaringsschema opnam, wordt in de huidige groei-theorie de nadruk gelegd op indivi-duele beslissingen omtrent kindertal en onderwijs aan kinderen en op pri-vate investeringsbeslissingen, waar-door het kennisniveau van subjecten wordt bevorderd en technische ont-wikkeling wordt gegenereerd en toe-gepast¹. Er zijn voldoende prikkels nodig om de economische subjecten in de samenleving te bewegen nieu-we initiatieven te ontwikkelen en ri-sicodragende activiteiten ter hand te nemen, die in hun gezamenlijke ef-fect het groeiproces dragen. Wordt het zicht op het maken van winst verduisterd door ontmoedigende regelgeving en te zware belastingdruk, dan wordt het risico van kapitaalver-liezen te groot en blijven innoveren-de investeringen achterwege. De overheid speelt in het kader van de moderne groeitheorie een belangrij-ke rol. In positieve zin door zorg te dragen voor de noodzakelijke com-plementaire publieke investeringen, een gezond leefmilieu en het be-houd van de natuur². In negatieve zin door publieke investeringen ach-terwege te laten en door signalen uit te zenden, die de prikkels voor het investeren wegnemen³. Dit laatste is door Kok met de tussenbalans be-reikt.

De dollar

Voor Kok en de Nederlandse econo-mie kan het allemaal nog goed aflo-pen als de dollar verder stijgt. Daar-door vallen niet alleen de aardgasopbrengsten straks mee, maar zijn vooral de winsten van de ondernemingen zoveel hoger dat er om die reden meevallende belasting-ontvangsten zijn. Tegenover het frustrerende beleid staat dan het posi-tieve effect van de externe ontwik-keling. Op dit wenkende perspectief zou Kok moeten reageren door het roer radicaal om te gooien. De sala-rissen van de ambtenaren koppelen aan hun eigen produktiviteit en niet aan die van Marco van Basten en de werknemers in de metaal. De uitke-ringen verhogen van de mensen die het werkelijk nodig hebben en het beëindigen van alle andere. Con-sumptieve subsidies verder beper-ken en de technologiesubsidies opvoeren. En ten slotte, de belasting-

tarieven verlagen tot de groei de pan uitrijst, zodat de rente-aftrek voor consumptieve kredieten gehand-haafd blijft.

A. Heertje

De auteur is hoogleraar aan de Universi-teit van Amsterdam.

1. Zie bij voorbeeld I. Ehrlich, The prob-lem of development: introduction, *Jour-nal of Political Economy*, 1990, blz. 1-12; Th.C.J.M. van de Klundert en A.B.T.M. van Schaik, Economische groei in interna-tionaal perspectief, *ESB*, 6 maart 1991, blz. 244-248.
2. R.J. Barro, Government spending in a simple model of endogenous growth, *Journal of Political Economy*, 1990, blz. 103-125.
3. R.G. King en S. Rebelo, Public policy and economic growth: developing neo-classical implications, *Journal of Political Economy*, 1990, blz. 126-150. Deze au-teurs wijzen op de nadelige effecten van een nationaal belastingbeleid voor lan-den met een open economie.